

Hakojärven ranta-asemakaavan osittainen muutos
Kuusamon kaupunki
luontoselvitys

1. Tausta ja tavoitteet
2. Selvitys- ja arviointimenetelmät
3. Luontoselvitys
4. Yhteenveto ja suositukset
5. Ympäristövaikutukset

Yhteystiedot:

Kimmo Mustonen
DI(maanmittaus), YKS 124
Kimmo-Kaava T:mi
Kitkantie 34 F 40
93600 KUUSAMO
0400 703 521

kimmo.mustonen@kimmokaava.fi

Jari Hietaranta
FL
Ekotoni Ky
Vitikkalamtie 4
21570 SAUVO
0400 479 740

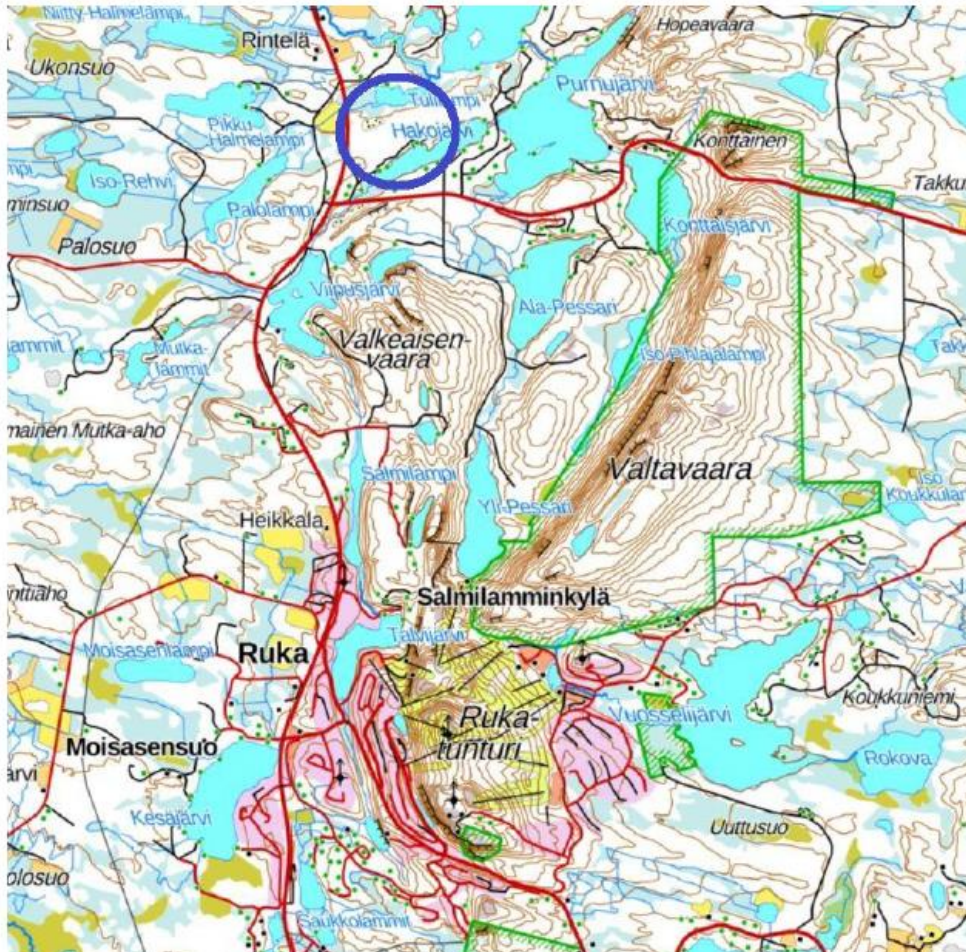
jari.hietaranta@ekotoni.fi

Valokuvat:

kaikki valokuvat Jari Hietaranta,
kansikuva: Kantojärven lähellä sijaitseva luhtasuo.
kuva yllä: Hakojärven ranta-aluetta keskiosan niemeltä kuvattuna

1. Tausta ja tavoitteet

Oheisessa kuvassa on esitetty suunnittelualueen sijainti. Alue sijaitsee VT5:n itäpuolella ja Rukan alueen pohjoispuolella. Suunnittelun tavoitteena on päivittää vanhaa ranta-asemakaavaa vastaamaan tämän hetken vaatimuksia rakennusoikeudesta, käyttötarkoituksesta ja kaavamääräyksistä. Nykyinen ranta-asemakaava on hyväksytty vuonna 1993.

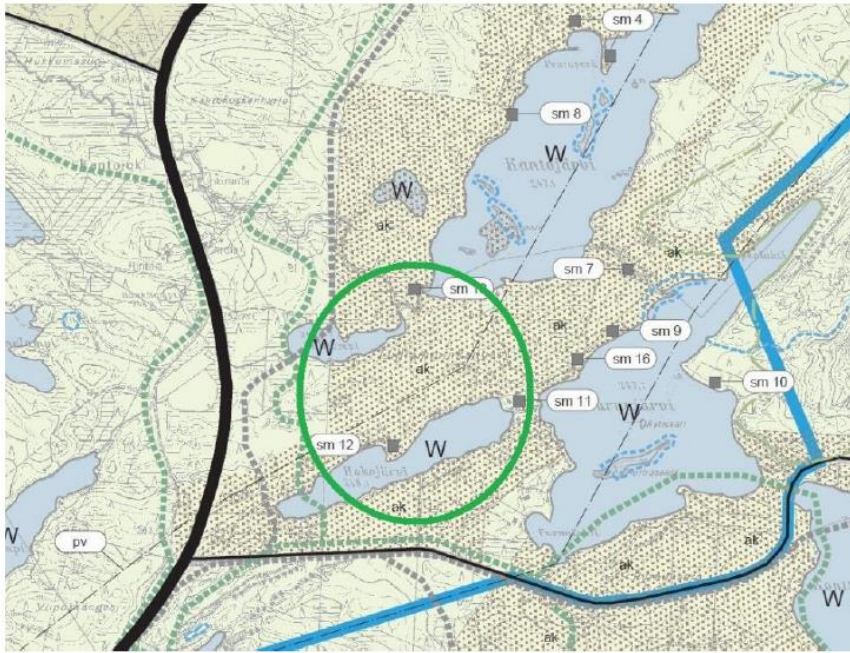
Kuva 1. Suunnittelualueen sijainti Rukan alueen pohjoispuolella ja VT 5 itäpuolella.

2. Selvitys- ja arviointimenetelmät

Luontoselvityksen tavoitteena on selvittää ranta-asemakaava-alueen olemassa olevia luontoarvoja, ohjata rantarakentamista ja arvioida mahdollista suojelutarvetta ja rantarakentamisen vaikutuksia. Maastotyöt toteutettiin heinäkuun alussa 2020 ja maastotöissä kuljettiin ranta-alueet ja sisämaa kokonaisuudessaan. Maastotyöhön käytettiin aikaa n. 5 h. Myöhemmin on aikaa käytetty mm. lintujen pesimäolojen selvittämiseen. Maastotyöskentelyn ohella tarkastettiin alueen lajistotietoa (<https://www.laji.fi>) avoimen palvelun kautta sekä metsälain mukaisten luontotyyppien osalta karttasovelluksesta (<https://www.metsaan.fi>). Myös Rukan yleiskaavan ja maakuntakaavoituksen tiedot tarkastettiin sekä käytettiin hyödyksi ortokuva-, peruskartta-, Paikkatietoikkuna- ym. aineistoa.

Rukan yleiskaava

Ranta-asemakaavan muutosalue sisältyy 2004 hyväksyttyyn Rukan alueen yleiskaavaan. Yleiskaavassa alue on tuolloin merkitty ak-alueeksi (alueella on voimassa oleva asemakaava).

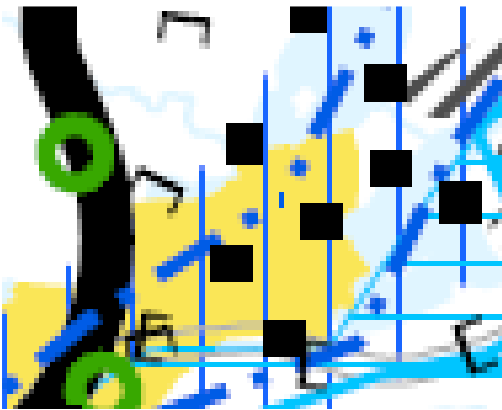

Kuva 2. Ote Rukan yleiskaavasta (lähde: Rukan yleiskaava 2004).

Ranta-asetakaavan muutosalueen länsipuolella sijaitsee latu- ja kelkkareitti, suunnittelualue on pääosin pohjavesialuetta. Alueella sijaitsee yksi muinaismuistoalue (sm12) Hakojärven pohjoisrannalla ja kaksi muinaismuistoaluetta suunnittelualueen läheisyydessä.

Maakuntakaavoitus

Oheisessa kuvassa (kuva 3) Hakojärvi-Tulilampi-Kantojärven alue sijoittuu kuvan keskelle. Kuvan merkinnät: Mustat neliöt ovat sm-kohteita, keltainen väri on maakuntakaavan R-aluetta, sininen katkoviivoitus pohjavesialuetta ja hakaviiva osoittaa kelkkareitin sijainnin.

Kuva 3. Maakuntakaavojen yhdistelmäkartta (2016).
Informatiivinen, ei ole oikeusvaikutteinen. (lähde:
Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavojen yhdistelmä).

Yleiskaavassa tai maankuntakaavojen yhdistelmässä ei ole osoitettu luonnon- tai ympäristönsuojelumerkintöjä pohjavesialueen merkintää (pv) lukuun ottamatta.

3. Luontoselvitys

Kasvillisuus ja lajisto

Asemakaava-alueen inventointi aloitettiin Hakojärven länsipäästä. Metsäkasvillisuus on kuivahkoa, nuorehkoa mäntyvaltaista kasvatusmetsää, jossa ihmistoiminnan vaikutus ilmenee selvästi. Käytännössä mänty yksin muodostaa puukerroksen ja latvuserroksia on yksi, joillakin harvoilla kohdilla tai alueilla kaksi.

Maapuita ei juuri ole. Muutama pystykelo on siellä täällä. Pensaskerros puuttuu kokonaan. Kenttäkerros on tyypillisesti puolukka - mustikka tyyppiä. Paikoin kosteammilla paikoilla esiintyy myös mustikka-variksenmarja-suopursu tyyppiä. Yksittäisiä kuusia on sekapuuna, kuten oheisista kuvista näkyy.

Kuvat 4ad. Tyypillistä tasaikäistä kuivahkoa istutusmännikköä Tulilammenkankaalla. Lehtipuuston osuus puustosta erittäin vähäinen, maapuita tai pystykeloja on harvakseltaan (kuva alla vasemmalla).

Hakojärven rantaosan keskellä olevan niemialueen itäpuolella on selvästi erottuva vanha rantavalli (ks. seuraava luku). Rantavallin alapuolella kenttäkerroksen lajistossa on hieman runsaammin lievää soistumista indikoiden suopursua, lakkaa ja vaivaiskoivua, mutta yleiskuva kenttäkerroksen lajistosta on samanlainen vallin ylä- ja alapuolella. Muutama pystykelo ja maapuu on myös rantaviivan läheisyydessä. Kasvava puusto on tasaikäistä kasvatusmetsää. Puuston ikä lienee enimmillään noin 50 - 60 vuotta. Tätä vanhempia puuyksilöitä on harvakseltaan.

Kuva 5. Rantavyöhykettä suunnittelualueen itäosassa Hakojärvellä.

Tulilammenkankaalla, aivan kaava-alueen reunassa ja Kantojärven rannan tuntumassa, on kaksikin (toinen vain osittain kaava-alueella) huomionarvoista avointa luhtasuota, joiden reunat ovat rämettä (ks. kuvat 6 ja 7ab). Näiden alueiden lähelle rakennettaessa on soiden vesitalous pidettävä muuttumattomana.

Kuva 6. Suunnittelualueen itärajaan rajoittuva (lähes kokonaan suunniteltavan alueen ulkopuolella) keskiosiltaan luhtainen ja rämereunainen luhtasuo.

Kuvat 7ab. Kantojärven eteläpuolella sijaitse kaunis runsasvetinen luhtasuo.

Kantojärven ranta-alue on kasvillisuudeltaan samanlainen kuin Hakojärven puolella. Topografia on tasaisempaa ja kenttäkerroksen lajisto indikoi lievää soistumista: lajistossa juolukkaa, lakkaa, suopursua vaivaiskoivua, mustikan ja puolukan ohella. Kantojoen rannoilla on kapealti paikoin saraikkoo, mutta muuten kenttäkerros on tavanomaista: puolukka, variksenmarja, mustikka, suopursu (rannan lähellä).

Kuvat 8ab. Kantojoki. Kuvissa näkyvät vanhan sillan jäänteet. Joki on hiekkapohjainen, matala ja kirkasvetinen. Reunoilla on saraikkoo.

Kuvat 9ab. Tulilammen itäpohjukka on laajasti luhtarantaa. Laulujuoutsen pesii pohjukassa.

Tulilammen puoleinen kaava-alueen ranta jatkuu itäpohjukasta länteen tasaisena ja rantaa reunustaa luhtareuna. Etäämpänä rannasta on kasvillisuus tavanomaista kuivahkoa mäntykangasta, jossa variksenmarja, puolukka ja mustikka muodostavat kenttäkerroksen valtalajiston (ks. kuvat 9ab).

Eläimet

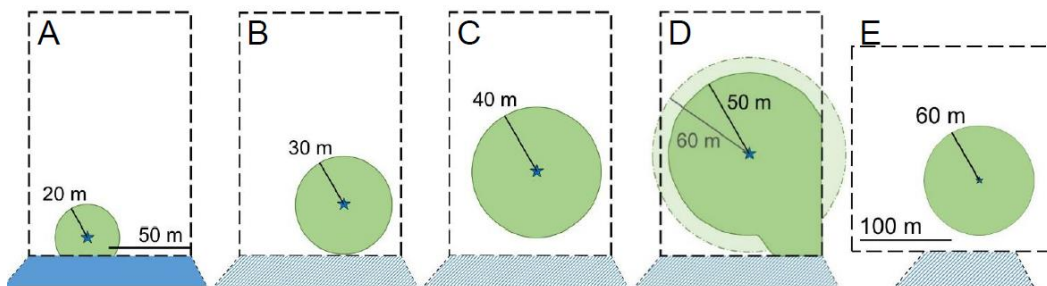
Lajisto on tavanomaista karun kankaan lintu- ja eläinlajistoa. Nykyisen kaavan ja tekeillä olevan kaavanmuutoksen mukaiset rakennuspaikat ovat epätodennäköisiä pesimäalueita arvokkaalle lintulajistolle, joten linnustoon ei ole vaikutusta. Luontodirektiivin IV (a) liitteen mukaisia eläinlajeja ei alueelta ole havaittu. Alueella saattaa satunnaisesti liikkua suurista nisäkkäistä ilves, karhu ja susi. Alue on kuitenkin kapeahko järvien ympäröimä kannas. Ympärillä on paljon mökkiasutusta, teitä, moottorikelkka- ja hiihtoreittejä ja muuta liikkumista, joten todennäköisesti pysyviä revierejä ei alueelle muodostu. Muiden direktiivin lajien esiintyminen on epätodennäköistä, joten niihin ei ole vaikutusta.

Alueelta löydettiin kaksi kanahaukan pesää, jotka eivät ilmeisesti olleet viime vuosina aktiivissa käytössä. Vakavimmat ihmistoiminnan aiheuttamat uhat petolinnuille ovat elinympäristöjen väheneminen, hyönteismyrkyt, teollisuuden päästöt, sähkölinjat sekä suoranainen vaino ampumalla, pyydystämällä ja myrkyttämällä. Toisaalta useat petolintulajit ovat sopeutuneet elämään ja pesimään menestyksellisesti yhä käsiteltyissä ympäristöissä - jopa suurkaupungeissa, mutta ne ovat pieni vähemmistö.

Vakavaa häiriötä voi aiheuttaa hyvin monenlainen toiminta pesän läheisyydessä aina satunnaisista käynneistä jatkuviin metsänhakkuisiin. Pesinnän onnistumisen kannalta toimivaksi ja tehokkaaksi keinoksi on havaittu ajallisten ja alueellisten puskurivyöhykkeiden käyttö. Tällä tarkoitetaan sitä, että rajoitetaan ihmistoimintaa tietyllä etäisyydellä pesästä pesinnän eri vaiheissa petolintulajin herkkyyden ja pesäpaikan ympäristön metsänrakenteen perusteella. Siten suositeltavan puskurivyöhykkeen etäisyys pesästä on suurin lintujen haudonta-aikana, ja sitä voidaan kaventaa poikasten kuoriuduttua, sekä edelleen supistaa poikasten lähdettyä pesästä. Suositeltava puskurivyöhyke on sitä suurempi mitä herkempi petolintulaji on kyseessä. Ympäristön rakenteessa merkittävimpiä tekijöitä ovat riittävä näkö- ja kuulosuoja. Esimerkiksi tiheä metsä tarjoaa paremman suojan pesälle kuin harva metsä, joten mitä harvempi metsä, sitä suurempi on suositeltavan häiriöttömän alueen koko pesän ympärillä. Suojeltavan alueen kokoa suunniteltaessa on myös huomioitava häiriötekijän intensiteetti. Esimerkiksi satunnainen liikehdintä pesän läheisyydessä haudonta-aikaan ei yleensä johda pesinnän tuhoutumiseen.

Kanahaukan kanta on noin 4000-5000 paria ja kantaa voidaan pitää kohtuullisen vakaana, tosin viime vuosikymmeninä on yksilömäärä ollut laskussa. Suomen uhanalaisuusluokituksessa laji on silmälläpidettävä. DIR - laji se ei ole. Kanahaukka suosii varttuneita kasvatusmetsiä ja vanhoja metsiä ja pesän ympäristön suojavyöhykkeen tulee olla metsän rakenteeltaan monipuolinen. Pesimäreviirin säilyminen asuttuna tulevana vuosina edellyttää lisäksi yhteyttä ympäröivään metsään, joten ihan pienet metsälaikut eivät tule kyseeseen kuin ehkä joidenkin vanhojen yksilöiden kohdalla.

Eri lähteiden mukaan suojavyöhykkeen leveys tulisi kanahaukan kohdalla olla 50 - 60 m. Mikäli metsä on oikein sopivaa niin jopa 20-30 m voi riittää. Tällöin metsän rakenteen täytyy tuottaa riittävästi näkö- ja kuulosuojaa. Kanahaukan kohdalla vähintään 20 metrin käsittelemätön suojavyöhyke pesän ympärillä voi riittää, jos metsä on vanhaa tai varttunutta ja se yhdessä topografian kanssa tarjoaa riittävän suojan. Kanahaukan pesimäympäristön huomioon ottaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja metsänomistajan valintoihin. Tiedossa olevat asutut pesäpuut ja luonnonsuojelulain 39 §:n tarkoittamat asianmukaisesti merkityt petolinnun pesäpuut tulee aina säästää. Kaavamääräyksiin tulee etenkin pesäalueiden lähelle ottaa avohakkuun ja muiden merkittävien metsänkäsittelytoimenpiteiden kieltämismääräys jolloin em. 20 m etäisyys riittää teihin. Lomarakentaminen suositellaan sijoitettavaksi vähintään 49 m päähän.

Kuva 1. Säästöalueiden (vihreä) esimerkkirajauksia riippuen pesäpuun (tähti) sijainnista leimikolla (suorakaide). Myös muu rajausta kuin ympyrä on mahdollinen. Leimikon koko 1,5 ha (A–D) tai 5 ha (E). Sininen alue: varttunut kasvatusmetsä; siniviivitus: nuori kasvatusmetsä. Säästöalueen suosituskoko riippuu lajista ja yhteydestä muuhun metsään; A–E: hiirihaukka, C–E: mehiläishaukka, D 60 m, E: kanahaukka. Pienempi säästöalue voi riittää, jos yhteys muuhun metsään säilyy (B mehiläishaukalle, D 50 m kanahaukalle). Hankalimmassa tapauksessa pesä on leimikon keskellä (D). Tällöin kannattaa selvittää, voiko hakkuuta viivästyttää tai löytyykö tilalta vaihtoehtoisia hakkuukohteita.

Hydrologia, topografia ja geomorfologia

Relatiiviset korkeuserot Tulilammenkankaan ja ympäröivien järvien (Hakojärvi, Kantojärvi ja Tulilampi) ovat vähäiset. Suurimmillaan korkeuserot ovat Tulilammen länsiosassa; noin 14 m. Kantojärven ja Tulilammen ranta-alueet ovat hyvin tasaisia, joita relatiivisilta korkeuseroiltaan voidaan luonnehtia tasankomaiksi. Sen sijaan Hakojärven pohjoisrannalla on pienimuotoisia ja -piirteisiä rannan suuntaisia pitkittäismuodostumia, joiden järven puoleinen sivu on jyrkähkö. Relatiiviset korkeuserot eivät kuitenkaan ole suurempia kuin muuallakaan.

Topografialtaan ja geomorfologian suhteen Tulilammenkangas on loivasti ”aaltoilevaa” sanduria tai sandurideltaa. Huomionarvoinen geomorfologinen kohde on Hakojärven keskiosan jyrkän rannan osa, jonka kohdalla on laaja hiekkaranta ja topografialtaan hyvin erottuva niemialue. Niemialueen itäpuolella on muinaisen järvenlaskun seurauksena syntyneitä rantavallia. Rantavallin molemmin puolin esiintyy em. rannansuuntaisia reunamuodostumia. Ne lienevät syntyneet muinaisen jäätikön reunaan siten, että niiden pohjoispuolella (Tulilammenkangas) on ollut jäätä, joka on sulanut paikoilleen ja muodostuman eteläpuolella (Hakojärvi) on sijainnut jääjärvi, joka on muodostanut mainitut reunamuodostumat.

Kuva 10. Kuva Hakojärven työntyvän niemen kohdalta; muinaista ranta-vyöhykettä. Niemessä on sm-kohde (ks. kuva 2 edellä).

Kuvat 11ab. Kuvissa muinaista eroosiorantaa edellä mainitun niemen itäpuolella.

Kuvat 12. Vasemmalla ablaatiomoreenikumpare Hakojärven pohjoisrannalla ja oikealla siitä itään olevaa hiekkatörmärantaa. Puusto on kokonaan mäntyä.

Kantojoki on jokimorfologialtaan tyypillinen hiekka-alueen joki (ks. kuvat 13ab). Uoman reunat ovat eroosio- ja akkumulaatorantaa. Joki on kirkasvetinen ja hiekkapohjainen. Maisemakuvallisesti jokialue on myös hyvin kaunis.

Kuvat 13ab. Kantojoki muodostaa kauniin jokiympäristön suunnittelualueella Tulilammen ja Kantojärven välillä.

4. Yhteenveto ja suositukset

Kokonaisuutena tarkastellen ranta-asemakaavan muutosalueen kasvillisuuteen tai luontotyyppeihin liittyvät luontoarvot ovat laajasti tavanomaista mäntyvaltaista talousmetsää. Puusto on 1 - 2 latvuksista, pensaskerros ja lehtipuuston määrä on vähäinen, samoin lahoppua esiintyy niukalti. Inventoinnin perusteella kaavoituksessa tulisi kanahaukan pesien ohella huomioida seuraavat kohteet; Hakojärven jyrkähköt rantatörmät (1), kapea ja lyhyt hiekkaranta (2), Kantojoki (jokimorfologialtaan huomionarvoinen luonnontilainen kokonaisuus) (3) sekä siihen liittyvä Tulilammen itäpohjukan luhtaranta (4). Myös Kantojärven etelärannan lähellä sijaitseva järven kurouma (5) on huomionarvoinen saravaltainen luhtasuo rämereunoineen.

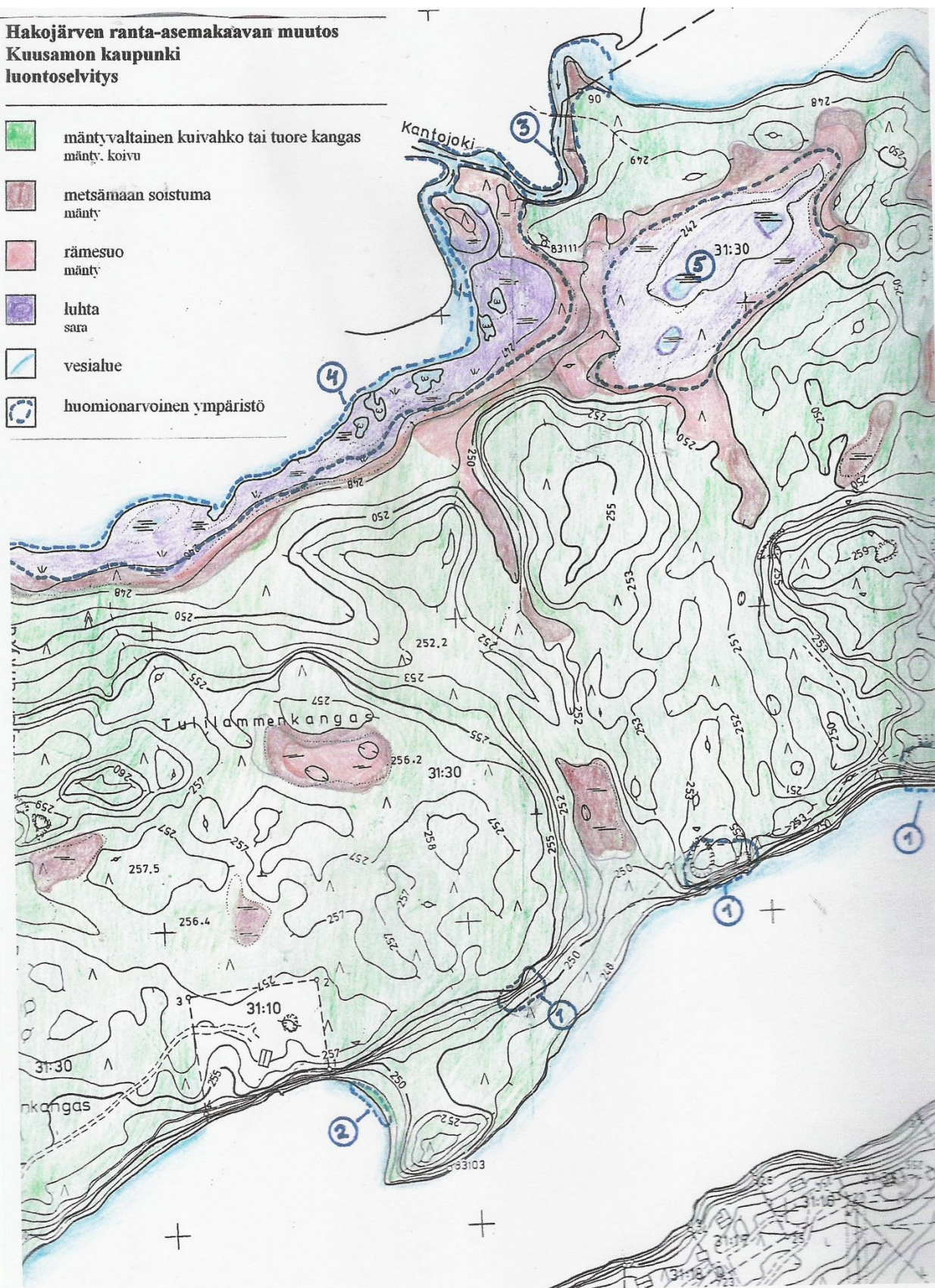
Taulukko 1. Suositukset maankäytön suunnittelua varten.

numero	kuvaus	perustelu	kaavamerkintäsuositus
1	kallio- ja hiekkatörmät	maisemallisten ja geomorfologisten arvojen säilyttäminen. Hakojärven pohjoisrannalla laajasti vanhaa rantatörmää	ge rajaus
2	hiekkaranta	ei LSL mukainen kohde, mutta osana niemialuetta (sm-kohde)	ge rajaus
3	Kantojoki	geomorfologisten ja maisemallisten arvojen säilyttäminen.	luo tai ge -rajaus
4	Tulilammen rantaluhta	huomionarvoinen luhtarantakokonaisuus, joka on luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeä alue, jonka luontoarvot ja luonnonmonimuotoisuus huomioitava alueen suunnittelussa.	luo-rajaus

5	luhtasuo	huomionarvoinen luhtasuokokonaisuus, joka on luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeä alue, jonka luontoarvot tulee huomioida alueen suunnittelussa.	luo-rajaus
-	pohjavesi	osa suunnittelualueesta on pohjavesialuetta	pv -rajaus

Hakojärven ranta-asemakaavan muutos
Kuusamon kaupunki
luontoselvitys

- mäntyvaltainen kuivahko tai tuore kangas
mänty, koivu
- metsämaan soistuma
mänty
- rämesuo
mänty
- luhta
sara
- vesialue
- huomionarvoinen ympäristö

Kuva 14. Kaavoitettavan alueen luontotyypit ja huomionarvoiset kohteet.

5. Ympäristövaikutukset

Rantarakentaminen tulisi pyrkiä sijoittamaan siten, että sen toteuttamisessa otetaan huomioon kohteen tyypilliset luontoarvot. Rantarakentamista sijoitettaessa tulisi myös huomioida alueen kuuluminen pohjavesialueeseen sekä alueen läheltä kulkevat latu- ja moottorikelkkareittien käytön turvaaminen myös jatkossa. Hakojärven etelä- ja itärannalla on jo olemassa olevaan loma-asutusta. Voidaan arvioida, että nyt laadittavana oleva kaavamuutos ei aiheuta merkittävää lisähaittaa alueen luonnonarvoille, mikäli huomioidut kohteet jäävät rakentamisen ulkopuolelle. Tulilammen ja Kantojoen välittömään läheisyyteen ei rakentamista tulisi osoittaa, jotta niiden huomionarvoiset luontoarvot voidaan säilyttää nykyisellään ja esimerkiksi virkistyskäytössä.

9. toukokuuta 2021, täydennetty 15.9.2021

Jari Hietaranta
Ekotoni Ky